

Розділ шостий. І Н Ф О Р М А Т И В К И

КОРОТКИЙ ЗВІТ ПРО РОБОТУ ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА (2016 рік).

25-річний ювілей.

Відділення релігієзнавства в 2016 році відзначило 25-річчя свого утворення в 1991 році спеціальною Постановою Президії НАН України. Утворено воно в структурі Інституту філософії на автономних засадах – зі своїм штатом, Вченою Радою, фінансуванням та ін.

У засіданні Вченої Ради Відділення релігієзнавства з нагоди ювілею у вересні м-ці ц.р. взяли участь представники Верховної Ради України, низки міністерств, з якими співпрацює Відділення, зокрема Департаменту у справах релігії і національностей Мінкультури, з Міносвіти й МЗС, Інституту релігійної свободи, із Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, Українського Біблійного товариства, керівники або представники офісів біля 15 конфесій. Вітали Відділення з ювілеєм ректори чи представники університетів, які мають релігієзнавчі спеціалізації, знані українські науковці, богослови. Надійшли вітання від чотирьох міжнародних асоціацій, з якими творчо співпрацює Відділення, від окремих зарубіжних науковців. Мали низку нагород від деяких із названих інституцій. До ювілею А.Колодний і Л.Филипович видрукували тематичний буклет «Відділенню релігієзнавства 25» і брошуру «Академічному релігієзнавству України 25 років».

Зауважимо принагідно, що когось із Президії НАНУ ми при цьому відзначенні не здибали, хоч й інформували заздалегідь про ювілейний захід і запрошували на нього. За останні роки у своїй діяльності ми не отримували з її боку якоїсь підтримки. Туманним онищенківським відсотковим фінансуванням нас скоротили з 36 до 15 (13 –наукових) співробітників, чим поставили релігієзнавство як галузь академічної гуманітаристики на грань зникнення. Цьому певне сприяла перекваліфікація нашого фундатора на культуролога. Вижили лише завдяки нашому релігієзнавчому патріотизму, який виявився в переході нас протягом десь 8 м-ців ц.р. на 0,5-0,7 посадового окладу. Маємо прагнення в такий спосіб не множити із своїх же колег безробітних чи безхатченків (з тих, хто живе в гуртожитках НАНУ), оберігаємо так «від смерті» нашу нині так актуальну сферу знання.

Умовно наросуємо штат ВР введенням посад Почесних наукових співробітників (таких науковців вже маємо 12 з України - це переважно університетські викладачі і 11 – із зарубіжжя.

Сподіваємося на підтримку нас з боку акад. Смолія В.А. і певне повернення втраченого в роки його перебування на посаді академіка-секретаря ВІФП НАН України. Не просимо, а просто *благаємо*.

Сфера державно-церковних і міжконфесійних відносин нині настільки актуалізована, що без наукового осягнення її проблем – теоретичних і практичних – їх не вирішити. Попри все ми стали інституцією, до якої нині, після ліквідації Держкомрелігії в статусі міністерства практично якимось відійшла сфера толерантизації релігійного життя. Враховуючи ситуацію і якусь *замкнутість* Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій лише на нині наявних її членах, ми в цьому році ініціювали створення при нашій Асоціації релігієзнавців Всеукраїнської Асоціації релігійних меншин. Причетні ми до спроб толерантизувати міжспільнотні відносини між наявними в Україні шістьма управліннями/центрами мусульман. Разом із Духовним Управлінням мусульман України УММА причетні до розробки і оприлюднення *Хартії мусульман України*. Готуємо експертний документ «Міжконфесійні відносини в їх нинішньому стані і шляхах толерантизації».

Виконання планових і позапланових завдань.

В 2016 році у Відділенні була завершена робота над однією із планових тем, а саме: «Релігія в її функціональності і включенні в процеси розвитку українського суспільства». З теми дослідження підготовлено до друку рукопис колективної монографії «Функціональність релігії» за ред. проф. Л.Филипович (28 д.а.). В 2016 році з цієї планової теми вже була видрукувана колективна праця «Релігія в проблемах її структури і функціональності» (12 д.а.).

Окрім названих колективних праць, видруку 23 статей з теми, проф. О.Саган видрукував тисячним накладом брошуру «Єдина Помісна Православна Церква в Україні: суспільний запит та необхідність конституювання». Як і виконання всіх своїх планових, так і завершення роботи над цією підсумовується нами проведенням у грудні тематичного Круглого столу. Підготовлена

відповідна науково-експертна записка з планової теми направляється нами у січні до державних інституцій й офісів конфесій, до Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій.

Як виконані позапланові наукові проекти, підготовлено науково-експертні матеріали: 1. Методика толерантизації міжконфесійних відносин та 2. Методика проведення експертизи релігійного життя і діяльності його конфесій.

Видруки Відділення

Загалом в 2016 році Відділенням видруковано одну монографію і дві брошури, 5 наукових збірників, 6 чисел періодики і 66 наукових статей заг. обсягом 361,2 д.а.

Зокрема в 2016 році нами видруковано:

-індивідуальну монографію зав. відділом Людмили Филипович «Культура релігійного життя» (46,2 д.а.);

-значимі практично брошури проф. Олександра Сагана «Єдина Помісна Православна Церква в Україні: суспільний запит та необхідність конституювання»(2,1 с.) та «Право віруючих на зміну підлеглості» (1,5.);

-наукову збірку «Релігія в проблемах її структури і функціональності» (9,1 д.а. стор.);

-наук. збірку «Українська Греко-Католицька Церква в історії та сучасних процесах розвитку українського суспільства» (32д.а.);

-наук.збірку «Суспільство. Держава. Церква: контекст міждисциплінарних досліджень» (34 д.а.);

-26 число у двох книгах щорічника «Історія релігії в Україні» (47,6 + 39,6 =87,2 д.а.);

-колективну працю за авторства А.Арістової «Філософія глобальних проблем сучасності» (14,6 д.а.);

-48 видруку в різних інших збірниках наук. статей обсягом (44,9д.а.).

В 2016 році побачили світ:

-щорічник «Релігійна свобода» №19 у двох випусках (25,2 +22,4 д.а./;

-квартальник «Українське релігієзнавство» у своїх 77-80 числах (42 да);

Позитивом нашим є активний вихід співробітниками своїми статтями в Інтернет-простір. Тут маємо 32 таких видруків. За кордоном видруковано в році 5 статей наукових співробітників Відділення, подано до друку б..

В 2016 році подано до друку одну колективну і чотири індивідуальні монографії, 2 наук. збірники, 12 наукових статей. Зокрема:

- колективну монографію «Функціональність релігії» (за ред.Л.Филипович, 32 д.а.);

- індивідуальну монографію А. Колодного «Історія релігії і Церков України в її постатях і дослідниках» (46 д.а.);

- монографію А.Колодного і Л.Филипович «Церква Ісуса Христа Святих останніх днів у світі й в Україні» (14 д.а.);

- наукову оповідь А.Колодного «Моя доля і життя Майданом» (12 д.а.);

- індивідуальну монографію В.Шевченка «Православно-католицька полеміка та унійна проблематика в Русі-Україні доберестейського періоду» (40 д.а);

- науковий збірник «Берестейському Собору – 420» (за ред. А.Колодного).

Із проекту «Мислителі української діаспори» А.Колодний підготував до друку вибрані твори канадо-українського релігієзнавця Ю. Мулика-Луцика під назвою «Історіософія релігії» (464 стор).

Йде пошук коштів для видруку названих праць, бо ж Президія фінансово абсолютно не забезпечує наші видавничі плани.

Конференційне життя

2016 рік для Відділення був плідним конференційно.

Ми постали організаторами/співорганізаторами наступних 14 конференцій, наукових читань чи круглих столів, які проводимо переважно на базі наших релігієзнавчих осередків в областях країни, вишуковуючи в такий спосіб там кошти і на проведення заходів, і на видрук їх матеріалів):

1. «Релігія в контексті її функціональних і структурних змін» (всеукраїнська, Київ, квітень);

2. «Історія релігії в Україні» (міжнародна, Львів, травень);

3. «Константинопольський Патріархат в історії України: минуле, сучасне і майбутнє» (всеукраїнська, Київ, червень);
4. «Канонічність Українського Православ'я» (регіональний Круглий стіл, Київ, травень)
5. «Забутий ювілей відносин Руси-України з Афоном» (всеукраїнська, Київ, червень);
6. «Українська Греко-Католицька Церква в історії та сучасних проблемах розвитку українського суспільства» (всеукраїнська, Тернопіль, квітень);
7. «Релігійна свобода на переломі епох, країн, культур» (міжнародна, Київ, вересень);
8. «Російська пропаганда та релігійний радикалізм як ключові фактори дестабілізації світу» (всеукраїнська, Київ, грудень);
9. «Суспільство, держава і Церква в спектрі міждисциплінарних досліджень» (всеукраїнська, Хмельницький, вересень);
10. «Іван Франко в його світобаченні і практичному світодіянні» (регіональна, Київ, вересень);
11. «Українському академічному релігієзнавству 25 років» (всеукраїнська, Київ, вересень);
12. «Церква Ісуса Христа святих останніх днів у світі й в Україні» (всеукраїнська, Київ, 17 вересня);
13. «Берестейський Собор 1596 року – знакова подія української історії» (всеукраїнська, Київ, жовтень);
14. Восьмі Річинські читання (всеукраїнські, Ізяслав, грудень).

Окрім названих 14 конференційних заходів, організованих/співорганізованих Відділенням, співробітники брали участь в роботі ще 17 різних інших наукових конференцій. Нами було організовано ще 6 тематичних Круглих столів в УНІАН. Проводили тематичні Круглі столи разом із ДУМУ УММА, православними інституціями.

Ми вже втомилися від такої кількості з нашою участю організованих щороку конференційних заходів, але спокою в цьому нам не дають осередки нашої Української Асоціації релігієзнавців, кожний з яких згідно статутних вимог має провести раз в 2-3 роки якийсь із таких заходів із видруком матеріалів.

Вихід в практику життя.

Наслідки наукової роботи Відділення знайшли свій вихід у сферу державно-конфесійних і міжконфесійних відносин, взагалі у сферу релігійного життя через підготовку нами в році 7 науково-експертних і науково-аналітичних матеріалів, експертизу заявок на реєстрацію 14 нових релігійних організацій. Зокрема в 2016 році ми давали чи мусимо ще дати експертизу на документи реєстрації таких нових конфесій, як Біла Церква, Душевна релігія Ю.Шеляженка, Вінницький Центр Шрі Чинмоя, Церква саєнтології з 6 міст України, Римська і Елладська релігійні спільноти, Вірмено-Католицька Церква, Мудрославна релігія та громади дзен-майстра Сергія Бугаєва.

Співробітники Відділення входять до науково-експертних комісій Департаменту у справах релігій Міністерства культури (чотири з дев'яти її членів є наші), Міністерства освіти і науки (двоє), Міністерства юстиції (один), Міністерства закордонних справ (один, в цьому році з нашої ініціативи воно було утворене), в СБУ (один). Наші недавні співробітники чи пошуківці нині очолюють Департамент у справах релігії МКУ, підрозділ Комітету з духовності ВРУ, є уповноваженими з питань релігії обласних Адміністрацій та ін.

Мали в році зустріч наших експертів із членами Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій з теми визначення шляхів поєднання конфесійного чинника в українському законодавстві. Експертна діяльність – це велика наукова робота. Щоб написати одну науково-експертну записку треба вивчити не лише видруки, а й практичну діяльність конфесії (особливо тяжко, якщо вона нова і не в Києві). Це й відповідальна діяльність, бо ж із-за невдоволень на тебе можуть конфесії навіть до суду подати (мали вже судові позови від саєнтологів, догналівців, схорон-сло'вянців, хабашидів). Держдепрелігії постійно чомусь наголошує на тому, що експертизування - наш обов'язок. Але тут питання: на якій підставі при наявності 0,5-0,7 посадової оплати я маю вимагати від співробітників не лише 100% і вчасного виконання планових завдань, але й цих? Певне якось треба унормувати всі додаткові завдання науковим інституціям, які йдуть –через Президії. НАНУ, а чи ж прямо від різних організацій, а то й від окремих дописувачів, «відкривачів істин» тощо.

Навчальна діяльність. Сферою виходу наукових здобутків Відділення у сферу суспільного і духовного життя є викладацька робота 7 співробітників у 8 світських і в 4 духовних навчальних закладах. Відзначимо, що значно зросло останнім часом запрошення наших співробітників до викладацької роботи, а чи ж просто прочитання 1-2 лекцій саме в ДНЗ. То ж ми працювали в році у Київській богословській православній академії, Відкритому Православному університеті, Волинській духовній семінарії і в Греко-Католицькій семінарії під Києвом в Княжичах. Співробітники Л.Филипович і В.Титаренко прилучилися до організації роботи Української Академії лідерства в Києві і Миколаєві. Відділення запропонувало в Києво-Могилянці спецкурс «Релігієзнавство -2» (точніше б його назвати «Конфесіологія релігії»), коли на кожне нове заняття студенти йдуть до офісу певної конфесії, де їм глава її читає за заздалегідь наданим йому планом лекцію про своє віросповідання. Тут перед студентами виступають патріарх УПЦ КП, нунцій Апостольської столиці, муфті мусульман України, головний рабин іудеїв, президент спільноти п'ятидесятників та ін. Цей курс важливий при підготовці молодих релігієзнавців.

2016 рік відзначився надто активним освоєнням співробітниками своїми консультаціями, відповідями на питання, повідомленнями, статтями та ін. засобів масової інформації. Так, проф. О.Саган протягом року мав 45 таких виходів, проф. Л.Филипович – 56, ст. н.сп. О.Недавня – 8, пр.н. сп. П. Павленко – 5 та ін. До двох десятків набирається тільки перерахування форм заходів, до організації і проведення яких було причетне Відділення. Ст. н. сп. О.Горкуша започаткувала в році на телебаченні свою авторську програму «Самовизначення». Ст. н. сп. О.Недавня виходила п'ять разів в рубриці «Добра розмова» радіо «Воскресіння». Ми були неодноразово на сторінках радіо «Марія», передачах П.Мовчана «Логос», сторінках проекту С.Присухіна. Маємо постійні видруки чи консультації в газетах «День», «Експрес», «Україна молода» та ін.

Міжнародні наукові зв'язки

В червні 2016 року в Гельсінкі (Фінляндія) нас прийнято асоційованим членом Європейської Асоціації дослідників релігії. Відтак тепер Відділення творчо співпрацює з п'яттю різного дослідницького профілю міжнародними релігієзнавчими асоціаціями, Парламентом релігій світу.

На нашій базі з 2008 року діє Координаційна Рада з релігієзнавства країн Центральної і Східної Європи (координатор Ради – проф. Л.Филипович). В звітному році на прохання середньоазіатських науковців, в країнах яких обмежується свобода віросповідань, в Києві у вересні з їх участю було проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Релігійна свобода на перехресті епох, країн і культур».

Матеріали конференції ми видрукували в другому випуску нашого щорічника «Релігійна свобода» за 2016 рік.

Разом із латвійськими науковцями підключилися до розробки проекту «Національні моделі інтеграції мусульман-імігрантів в Латвії та Україні». Проф. Л.Филипович в статусі головного дискусата чи модератора взяла участь в роботі ХУІІ Круглого столу з української державності: Україна і релігійна свобода» (Вашингтон-США, жовтень), Конференції «Релігія і виклики сучасного світу - із перспектив соціальних наук» (Краків-Польща, листопад) та «Свої і чужі в контексті сучасної міграційної кризи: досвід і завдання церков» (Вроцлав-Польща, грудень).

В серпні з нашої ініціативи і модераторства на VI Всесвітньому форумі українців працювала секція «Духовність і церковне життя закордонного українства». Нами підготовлено підсумкові документи секції. У квітні наукову поїздку до Канади за запрошенням Української Православної Церкви здійснив проф. О.Саган, де відвідав українські діаспорні організації в містах Вінніпег і Торонто.

Відділення творчо співпрацює із Міжнародною Асоціацією істориків релігії IANHR, Європейською Асоціацією дослідників релігії EASR, інституцією «Права людини без кордонів HRWF (Брюссель, Бельгія), Міжнародною Академією свободи релігії і віровизнань, Інститутом релігієзнавства Ягелонського університету, Російським товариством дослідників релігії (проф. К.Елбакян), Інститутом філософії Білоруської АН, Центром права і релігієзнавства Брігамянського університету (Прово, США). На річному стажуванні з останнього нині у нас професор Говард Біддулф.

Мали зустрічі в 2016 році з відомим італійським дослідником нових релігій Массімо Інтровіні, нунцієм Апостольської столиці Клауді Гуджеротті, лідером ордену Ніпподзян Мьоходзі (Японія) Сенсеєм Тарасавою, послом Данії з прав людини Кеес ван Бааром, родиною Біддулфів із Прово (США) та ін.

Відділені вці не тільки друкуються в часописах закордоння, а й входять до редакційних колегій часописів «Nomos» (Польща), «Идеи» (Болгарія) та «Auspisia» (Чехія).

Кадрові питання

Зазначені вище лиш деякі обсяги нашої діяльності в 2016 році засвідчують те, що наше Відділення (а воно штатно розміру одного повноцінного відділу якогось академічного інституту) у своїй теоретичній і практичній діяльності, урізноманітненні їх форм знаходиться в постійному творчому пошуку, працює на рівні з академічними інститутами. Проте постійне з року в рік недофінансування Відділення, а зрештою спричинене відповідними інструкціями з Президії скорочення з'явлених вакансій (зокрема відсутності права зайняття вакантних посад, що утворилися у нас в році у зв'язку з виходом співробітників на службові пенсії чи ж смертями), призвело до того, що Відділення нині не має можливості мати у своїй структурі два повноцінні відділи. Відбулося скорочення можливості мати для належного наукового функціонування навіть необхідні дисциплінарні наукові сектори. В НАНУ відбувається штучно організоване відмирання релігієзнавства як окремої галузі гуманітарного знання. Якщо врахувати те, що нині із-за наступної працєневлаштованості скорочується релігієзнавча спеціалізація і в університетах, то Відділення з бажання зберегти хоч в якійсь формі єдину в Україні академічну релігієзнавчу одиницю просить Президію НАНУ вирішити наше елементарне кадрове питання шляхом надання коштів на двох молодших наукових співробітників. Це дасть нам право мати у Відділенні сектори філософії релігії, історії релігії і практичного релігієзнавства. Проблему конфесійного вивчення релігії ми вирішимо шляхом утворення загальноукраїнських конфесійних груп науковців, яка, маючи нашого вченого за куратора, об'єднуватимуть тематично й вузівських науковців. То ж матимемо тоді (назвемо умовно) науково-дослідницькі групи православників, католиків, протестантів, мусульман та ново-релігійників.

Окрім штатних і почесних наукових співробітників, Відділення має ще аспіранта і докторанта. Двоє науковців-пенсіонерів працює у Відділенні на умовах безоплатності.

Протягом року у Відділенні проходило стажування троє вузівських викладачів. Маємо офіційно прикріплених до Відділення для написання кандидатських дисертацій 3-х і докторських 4-х науковців. На 4-хмісячному стажуванні знаходиться у Відділенні науковець з Німеччини.

Враховуючи ситуацію, яка склалася із Східноукраїнським університетом (м.Луганськ), ми прийняли до себе звідти пошуківця Ігоря Ковальчука. Відділення прилучилося у можливий спосіб до визволення ув'язненого в ДНР нашого колегу кандидата історичних наук Ігоря Козловського.

Відділення має договори творчої співпраці із Держдепом релігії МКУ, чотирма університетами, Києво-Софійським і Галицьким заповідниками, двома богословськими семінаріями, Бригамянським (США) і Ягелонським (Польща) університетами. Маємо творчі відносини з керівництвом більше 20 різних конфесій, зустрічаємося з ними, інформуємо і консультуємо їх з проблем релігійного життя. Вони регулярно зустрічаються з нами на Інформативному семінарі, заходах, які про водимо в УНІАН чи УКРІНФОРМІ.

В 2016 році в Міжнародній молодіжній школі «Психологія релігії: теорія і практика» (1-7 червня, Київ), а потім в Міжнародній релігієзнавчій школі «Вайшнавська традиція» (17-27 серпня, Дніпро-Магдалинівка) навчався наук. співробітник Дм. Базик.

Керівник Відділення релігієзнавства дфн А.КОЛОДНИЙ
Вчений секретар Відділення кфн Дм. БАЗИК
Грудень 2016 року